

SARGİS BADALYAN'IN ANLATTIKLARI
(1909, VAN, VOSPİTAK K. DOĞUMLU)

Köyümüz Van'a 6 kilometre mesafedeydi. Köyü terk edip göç yolunu tuttuğumuzu hatırlıyorum; Van halkı daha önce göç etmişti. Van'a vardığımızda Vanlılara katıldık. Büyükannem ve büyükbabam bizim köyde kaldılar; mülklerinden ayrılamadılar.

Gece Kürtler gelip bize saldırıyorlardı; bizimkiler ise karşı koyuyordu. Aç, susuz yürüyorduk. Önce hayvanlar katledildi; yüklerimiz yağmalandı. Biz çok güçlü akıntısı olan Bandimahi Irmağı'nın yakınına vardık. Halk karşıya geçmek için ırmağa giriyordu; ama ırmak birçoğunu sürükleyip götürdü.

1915'te Eçmiatsin'e vardık; ama orda açlık hüküm sürüyordu. Çar Nikola'nın ordusu Van'a döndü; biz de onunla birlikte Van'a gittik. İki yıl Van'da iyi bir yaşam sürdürdük. Çar Nikola tahttan indirilince, bizim hayatımızda her şey kötüye gitti. Yeniden göç yolunu tuttuk. Yayan gidiyorduk. Zaten çok da yorulmuştuk. Ben ve ablam küçüktük. Annem bizi uyuttu. Uyandığımızda muhacirlerin gitmiş olduklarını gördük. Biz geride kalanlar az değildik; çoktuk, ama bize yol gösteren yoktu. Kadının biri : "Ben yolu biliyorum" dedi. O bizi aldı, İran sınırına götürdü. Orda bizi görünce sevindiler; başladılar soymaya. Elbiselerimizin düğmelerini çözüp bizi çırılçıplak soyuyorlar, bize tükürüyorlardı. Silahımız yoktu. Bizi Süryani esirlerin yanına götürdüler; onların arasına karıştık. Onlar yemek yiyor; biz ise bakıyorduk; açtık. Orda bir ay kaldık. Tarlaya gidip yonca ve mantar toplayıp yiyorduk. Türkler Süryanileri kılıçtan geçirdiler.

Dışarı çıkmaya hakkımız yoktu; bulunduğumuz yeri pisletiyorduk. Türk paşalar gelip kızları, kadınları kaçııyor, sonra da ölmüş olarak geri getiriyorlardı. Annem orda doğurdu. Kundağı pencerenin yanına koydular. Sabah uyandık ki, annem kan kaybından ölmüş. Annemi sürükleyerek gömmeye götürdüler. Bir kadın bana ve ablama sahip çıktı.

Aradan zaman geçti; Andranik Paşa orda Ermeni esirler bulunduğunu duymuş, gelip Dilman şehrini kuşatmıştı. Şehirdeki halk Andranik Paşa'nın geldiğini duyunca dükkânlarını açık bırakıp, ne kadar altın, gümüş ve ipek varsa ortaya döküp kaçtı.

Andranik Paşa ordaki Türk ve İranlılara: "Siz Ermeni esirleri bana teslim edin; ben de sizin milletinizden esirleri size vereyim" demişti.

Bizi yola çıkardılar. Ama aramızdan bazıları açlıktan kırılmıştı bile. On asker at sırtında, biz ise yayan ilerliyorduk. Geri kalanlara vuruyorlardı. Bizi öldürmeye hakları yoktu, çünkü Andranik'e teslim edeceklerdi. Karanlık bastı; bizi bir ahıra doldurdular; orda birbirimize yapışıp kaldık.

Sabah, bir yonca tarlasına yaklaşıp yonca yemeye başladık. Muhacirler bizi görüp geldiler; götürüp bize yemek yedirdiler; ama yemek boğazımızdan geçmiyordu. Orda iki gün kaldık;

babam bizi orda buldu; beni sırtına aldı; ablam da yürüdü. Birlikte Andranik'in ele geçirdiği Dilman Şehri'ne gittik. Aç olan halkımız, açık bırakılan dükkânlara girip ordan alabildiğimiz kadarını almamıza izin verdi. Artık ne istersen aldık, ipek, altın, gümüş; teyzem bir torba dolusu badem getirdi; çok sevindik. Ancak, o yağma bize çok pahallıya patladı. Kürtler Dilman Şehri'ni yağmaladığımızı duymuşlardı; gece iki dağ arasında üstümüze saldırıp, başladılar bizi soymaya ve öldürmeye. Kendimizi savunmamız için silahımız yoktu. Her şeyimizi yağmaladılar.

Bir İngiliz kolonisine ulaştık. Koruyucumuz Levon, daha sonra birliğiyle Nahri Omar'a gitmek üzere birliğiyle istirahat etmeye geldi. Beyazlar giyinmiş iki İngiliz atlı gelip : "Sizin Levon nerede?" diye sordu.

Saf bir adam : "İşte şurda" diyerek Levon'u gösterdi.

Onlar Levon'u, bizim cesur, vatansever Levon'umuzu vurdular. Meğer onlar İngiliz giysileri giymiş Türklermiş.

Kervanımız Mezopotamya'ya doğru hareket etti. Karşımıza kara derili, kısa pantolonlu, silahlı askerler çıktı. Bunlar İngiliz askerleriydi; ama siyahiydiler. Yüzleri siyahlıktan parlıyordu. Bizi Nahri Omar'daki çadır-kente götürdüler. Orda, İngilizler bize iyi baktılar. Çadırlara onbaşılar tayin ettiler; disiplini sağladılar, bizi çalıştırmaya götürdüler: Aramızda hastalık baş gösterince doktorlar getirip, bizi tedavi ettirdiler. Biz Ermeni yetimlerle birlikte yetimhanede Kürt yetimler de vardı. Ben ve ablam yetimhanede beraberdik. Biz 500 erkek ve kız yetimdik; orda hiçbir tatsız olay yaşanmıyordu. Babam Nahri Omar'da vefat etti; bir tek halam kaldı; o da Arcaklı Khaçik Voskanyan'la evlendi. O, çadırlarda onbaşı görevini üstlenmişti. O bize baktı; ama bize üvey evlat gözüyle bakıyordu.

Bay Harutyun adında biri hakkımızda anlatılanları duymuştu; geldi ve bize sahip çıktı. Hindistan'a gitti ve Ermeni zengnlerden maddi yardımda bulunmalarını rica etti. Zenginler para verdiler. Bay Harutyun sevindi; hatta, Şahmuradyan'ın ve Komitas'ın plaklarını dinleyip kendimizi geliştirelim diye, yanında bir de gramofon getirdi.

Çölün ortasındaydık. Kilikyalıların savaşta olduklarını duyduk ve biz de gidip onlara yardım etmek istedik. İngilizlere başvurduk. Onlar bize eğitim verdiler. Türkler o zaman çoktan yenilgiye uğramışlardı; ama Fransa Cumhurbaşkanı Clémenceau Fransız Ordusu'na çekilme emri verdi. Bütün o planlar suya düştü.

Fırat sakin ve genişti. Türkler bizi takip ediyorlardı. Onlar Tigris'i [Dicle] geçip biz Ermenileri katletmek için Araplarla anlaşmışlardı. Ağaçların arasından bize doğru kurşunlar geliyordu.

Biz bunu İngilizlere anlattık. Onlar da : "Bir ordu kurun" dediler. İngilizler onları kuşatıp uçaklarla bombaladılar.

İki gemi getirdiler; bunlar çarklı gemilerdi. Gemilere bindik. Kızıldeniz'e girdik, Süveyş

Kanalı'ndan geçtik, sonra da Kudüs'e gittik. Bay Harutyun bize veda etti. Kendisine bir halı hediye ettik. O da bize : "Ben canlı bir hatıra istiyorum" dedi ve bir öksüz kızı kendine eş olarak seçti. O gece düğün yaptık, sevindik.

Kudüs Patriği Yeğişe biz öksüzleri çok iyi karşıladı. Ne insandı! Tanrı gibiydi; çok vicdan sahibi bir insandı. Orda Aziz Hakob Manastırı'nın içinde bir müze vardı. Aziz Harutyun Kilisesi yuvarlak, çok katlıydı; metal kapıları vardı. Her milletin kendine özgü bir yeri vardı. Merkezde ise küçük bir kilise bulunuyordu; bu mermerden yapılmış olan, İsa'nın mezarıydı. Oraya kadar diz üstünde gitmen gerekirdi. Paskalya sabahı kapı açılır, halk içeri hücum ederdi. Her yıl o küçük kiliseden yanan bir mumu dışarı atarlardı; her milletten bir kişi onu alıp Patriği'ne götürmek için ayakta beklerdi. Her yıl Ermeniler galip geliyorlardı. Yere halı sermişlerdi. Patriğin başının üstünde de bir şemsiye tutuyorlardı. Ermeni Hayırseverler Genel Birliği'nin orkestrası çalıyordu. Etyopya kralı da ordaydı ve kral şöyle konuştu: "Bu bandoyu sarayında çalması için beş yıllığına götürüyüm."

1924'te Sovyet Ermenistanı çoktandır kurulmuştu. Müdürümüz : "Büyük oğlanları (yetimleri) Ermenistan'a gönderelim. Kim Ermenistan'a gitmek ister?" Benim ablam vardı, gitmek istemedim. Yaklaşık 100 kişiyi Ermenistan'a gönderdiler. Öksüzleri Ermenistan'a götürenin de geri gelmesine izin vermediler. Beni ve orta yaşlı çocukları Ermeni Hayırseverler Genel Birliği'nin yardımlarının ayakta tuttuğu Kelekyan Yetimhanesi'ne gönderdiler. Müdürümüz Yeğişe Vardanyan bize veda etti. En sonunda dedi ki: "Çocuklar, bunca sene ben sizi yetiştirdim...", ondan sonra konuşmasına devam edemedi, hüznüldü. Amerika'ya gitti.

Bizi Beyrut'a, Kelekyan Yetimhanesi'ne götürdüler. Çocukları bir zanaat öğrensinler diye ustaların yanına yerleştiriyorlardı. Ben mobilya imal etmeyi öğrendim. Araplar çok iyi bir millettir; onlar bizi çok iyi karşılayıp bize yer verdiler. 1930'da ablamı bırakıp Fransa'ya gittim. İnşaat işlerinde çalışmaya gittim. Sonra üzüm bağlarında çalıştım. Orda 17 sene kaldım. 1947 yılında Ermenistan'a geldim. Mobilya fabrikasına girip çalıştım. Evlendim; beş çocuk babası oldum.